

מרכיבים חדשניים בתמרון

חלק ב'

בעבודת מטה עתירת משאבי-אנוש פיתחו הסובייטים בשנות העשרים ובשנות השלושים תפיסה מבצעית מהפכנית, שפירותיה נקטפו רק כשלושים שנה אחר כך – בהקמת הכוחות המוטסים הסובייטיים. ה"טיהורים" של סטאלין ערב מלחמת העולם השנייה במטה הכללי של הצבא האדום קטעו את המשך פיתוח התורה, והיא נדחקה בתודעת חוקרי הצבא לעומת תורת ה"בליצקריג" הגרמנית. למרות זאת, היא מתקדמת ממנו, ומעידה על תפיסה עמוקה של הבעיות בשדה הקרב המערכתי.

בפועל, מורכבת התמונה יותר מההצגה הפשטנית של איסרוסון. מטרת התהליך היתה לפתח תפיסה מודרנית לניהול מלחמות. הציר הממשי ונתיביו המעשיים התבררו רק מתוך הדיון והעיסוק. אף, שתנועת התהליך היתה בכיוון אחד, היו בתהליך פריצות תפיסתיות קדימה, שתקפותן הוכחה בניסויים חוזרים-ונשנים ובלבון נושאים וערכים מוכרים. היו בתהליך תנועות נמרצות קדימה ואחריהן חיפושי נתיב לצדדים ואף מאחור. היו בתהליך צירופים של הברקות ושל שהיות ארוכות בנקודות מסוימות. התהליך היה מסועף ומורכב בעוסקו ברזמנית בתחומים שונים ובהיבטים שונים בלחימה (חשיבה עיונית צרופה, חשיבה ברמות מופשטות וברמות מעשיות, ניסויים בשיטות שונות ומגוונות, טכנולוגיה, פיתוח אמצעי לחימה, ארגון הכוח ובניינו, לוגיסטיקה וכו'). תוצאות "העיסוקים הצדדים" הוכנסו לתהליך העיבוד, ומקשות על איתור הנתיב העיקרי של תנועת התהליך. למרות שנמשך כעשור ומחצה, לתהליך היתה מטרה ברורה, ויש בו רציפות שיטה וקו התפתחותי קבועים. לדעתי, ניתן לאבחן בבירור שנים-עשר ציוני-דרך עיקריים בהתפתחות התהליך ליצירת התורה של המערכה העמוקה:

- א. ניתוח גורמי הכשל של מלחמת העולם הראשונה ולימוד ניסיון מלחמת האזרחים.
- ב. ניתוח והגדרת מאפייני הלחימה המודרנית.
- ג. "התגלות" הממד המערכתי ואבחון הרמה המערכתית בלחימה.
- ד. אבחון מאפייני המערכה והגדרת הצורך באמנות אופרטיווית.
- ה. הגדרת טיפוס הלחימה המערכתיים.
- ו. תפיסת יסוד העומק ומאפיינו.
- ז. אבחון הצורך בסימולטניות מערכתית.
- ח. השלמת פיתוח התורה הטקטית בדמות הקרב המשולב וקרב העומק.
- ט. המאבק לשימור המומנטום ופיתוח התורה של המערכה העמוקה.
- י. גיבוש תפיסה לארגון מבצעי של הכוח.

* החלק הראשון של המאמר פורסם במערכות 324. השמות הרוסיים מובאים במאמר בתעתיק לאנגלית – המערכת.

תפיסה אופרטיווית מהפכנית סובייטית

תא"ל שמעון נווה *

השגת ההכרעה, פריסת הפעולות בזמן ובמרחב ודרך התייחסותן זו לזו (המלחמה המודרנית תנוהל בסדרות של מבצעים עוקבים ומתפתחים, וכך תוכרע), זיקה בין מלחמה מודרנית לטכנולוגיה (הלחימה מגדירה לטכנולוגיה את צרכיה, ומתאימה את עצמה לאמצעי הלחימה. הטכנולוגיה יצרה את הקשר החיוני טקטיקה – ארגון – טכנולוגיה. רק קיום נכון ומאוזן של הקשר הזה יבטיח יישום שיטתי ומוצלח של אמצעי הלחימה), מרכז הכובד של סדרת פעולות מונח בסופן, או בתוצאתן, והמאפיין האחרון הוא התרחשות עיקר פעולותיה בתוך הביצועי שבין רמת שדה הקרב לרמת האסטרטגיה. כך התגלה הממד האופרטיווי.

מאפייני הלחימה האופרטיווית

השלב הבסיסי בתהליך פיתוח התיאוריה האופרטיווית, שבו הוגדרו בראשונה במלואם המאפיינים של הלחימה המערכתית, נעשה בשנת 1928. ראשית הוגדרה שורה של מאפיינים כלליים ואוניברסליים של הלחימה המערכתית – גובשה שורה של מונחים ושל ערכים, ששימשו להבא כלי עבודה עיקריים. כן נוצרה מערכת מפורטת של הגדרות ושל תפיסות, שהתייחסו לאפיון של מצבי-משנה ושל שלבי-משנה במערכה, למכלולי בעיות מבצעיות עיקריות, לכיוונים עיקריים בארגון המבצעי של כוחות וכן לאיגודים מבצעיים עיקריים. כאמור, זה הפך לנכס צאן-ברזל של העוסקים בתהליך, ושימש בסיס לגיבוש התיאוריה ולפיתוחה בהמשך. בגלל פירוטיתר של הדברים בשלב גולמי כל כך, עבר התחום השני שינויים רבים. הפעילות בו התמקדה בארבעה נתיבי עבודה. מסקנותיהם מייצגות את התפיסה המערכתית, כפי שרווחה אז. הקביעה הראשונה נגעה להגדרה ברורה של המערכה. הגדרתם זהה כמעט לחלוטין להגדרת המילון האנציקלופדי הצבאי העכשווי: מערכה, פירושה שלב מוגדר במבצע. ההגדרה הברורה של המערכה מתבקשת ממסגרת של תכנית לפעולות צבאיות. המערכה כוללת סדרת קרבות טקטיים

י"א. איתור הבעיות המבצעיות ברמה המערכתית ובידודן.
י"ב. גיבוש נוהלי פעולה מבצעיים וכתבתם.

ניתוח כשלי מלחמת העולם הראשונה וניסיון מלחמת האזרחים

תמצית גורמי הכשל במלחמת העולם הראשונה, כפי שהיא מובאת בחלקו הראשון של ספרו של טריאנדפילוב, עומדת על ארבע נקודות:

★ **תפיסה ארכאית ולקויה של הכרעה.** לפי תפיסה זו, מוכרעת המלחמה בקרב השמדה אחד. תפיסה זו לקויה משום שהשמדת צבא שלם אינה מעשית ומשום שמלחמה היא עניין של פעולות ושל מבצעים רבים ואי-אפשר להכריעה בקרב אחד.

★ **אסטרטגיה של נקודה אחת.** הניסיון לגדוש מרחבים מוגבלים ויחידות זמן מוגבלות בצבאות ובמשאבי-ענק על מנת להשיג הכרעה באבחה אחת גרם שיתוק עקב גודשיתר של משאבים.

★ **דרך הביטוי הקווית-חזיתית של תפעול הכוח.** גם כאן, הכתיבו מסורות ודפוסי פעולה ארכאיים תפיסות מיכניות ומיושנות לביטוי הכוח, שלא תאמו עוד לתנאי המלחמה במאה העשרים. התוצאה היתה ניוון התמרון ושיתוקו.

★ **התעלמות מהרמה האופרטיווית.** בתנאי הטכנולוגיה ובממדי הצבאות במאה העשרים אי-אפשר לנהל מלחמות באמות-מידה ובמושגים של שדה קרב נקודתי.

ניתוח מאפייני הלחימה המודרנית והגדרתם

הלחימה המודרנית מוגדרת בשבעה מאפיינים: צבאות המוניים (בניגוד לגישה של פולר, שהטיף לצבאות קטנים ואיכותיים), קשר מורכב בין תמרון להתשה (ההתשה מאפשרת את התמרון בנקודת המפגש של השניים, דהיינו האש. התמרון מונע כתוצאה משחיקה), התפיסה של

ותמרונים, המתפתחים בכיוון יעד מערכתי. השגת היעד המערכתי מסיימת את המערכה, שהיא שלב־משנה במכלול המאוחד והרצוף של המבצע כולו.

כאן המקום להעיר שוב בדבר העושר והגיוון היחסי של מונחים ושל ערכים צבאיים ברוסית, חלק לא מבוטל מהם מקורו בפעילות הקבוצה בזמן הנדון. בדקות אבחנתם השכילו אנשי הדור לאפיין שלושה מושגים, הקשורים לתחום האופרטיווי. לעומת זאת, במערב קיים רק ערך מקצועי אחד, האמור לתאר פעולה ברמה המערכתית – אופרטיווית, ובהקשר שצינו לעיל: הערך הזה הוא מערכה. למונח מבצע (campaign) משמעות כללית, ולא מקצועית, והוראתו פעולה, או סדרת פעולות (לאו דווקא צבאיות), בהיקף רחב ובעלות אופי נמרץ. למבצע בתפיסות המערביות אין אמות־מידה של רמה ושל גודל, והוא יכול לתאר פעולה של חוליה, של קבוצה קטנה, של עוצבה, או של צבא שלם. הוראת המושג היא בכיוון ביצוע.

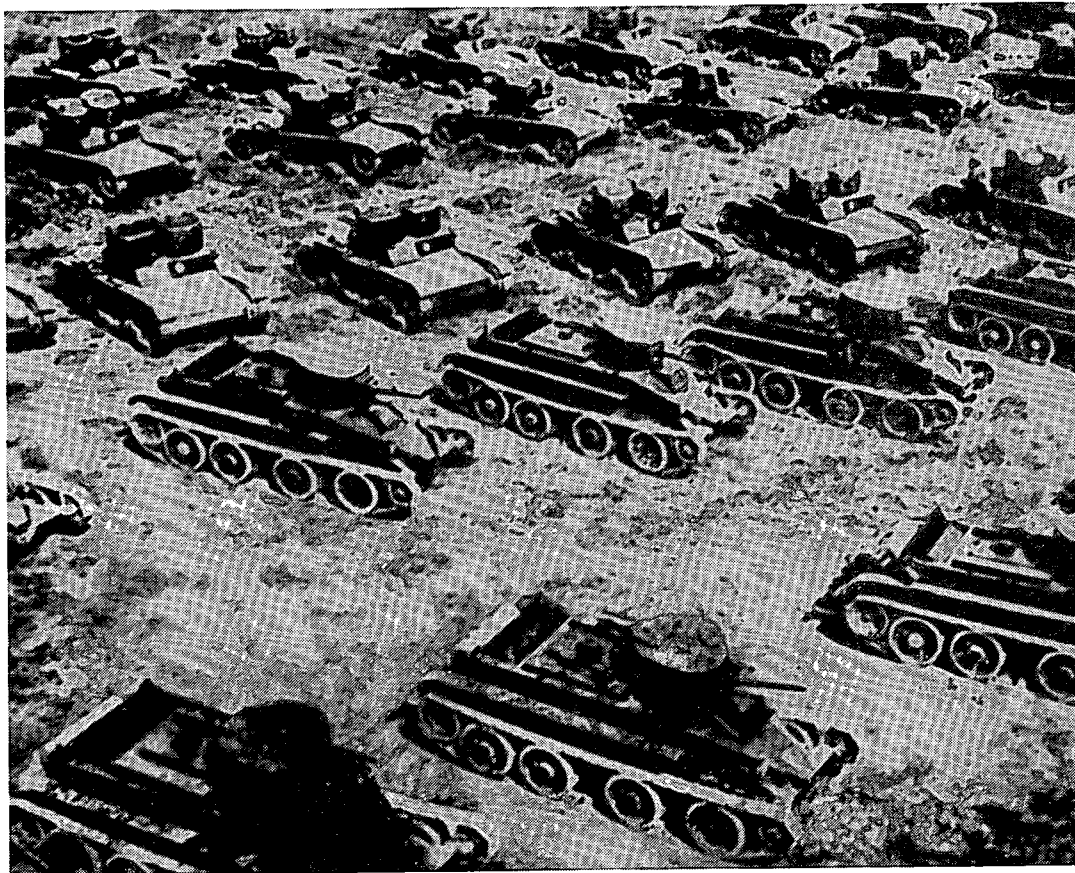
הקבוצה, שעסקה במחקר האופרטיווי בשנות העשרים ובשנות השלושים, טבעה, כאמור, שלושה מושגים, שתקפותם המקצועית טרם פגה עד היום. שלושת המושגים אמורים לתאר פעולות, שהקשרן אופרטיווי, אולם הן נוגעות לרמות ביצוע על הקשרים מבצעיים שונים. מבצע היא סדרת פעולות, או מערכות, בעלות משמעות אסטרטגית משותפת, שמתבצעות במסגרת

מוגדרת של זמן ולעיתים אף של מרחב. מבצע הוא היקף הפעולה הגבוה ביותר ברמה האופרטיווית, והוא נוגע לתוון מבצעי, שמעורבות בו הרמה המערכתית והרמה האסטרטגית. בכל מקרה, שני דברים הקובעים את האיכות האופרטיווית של מבצע הם הרמה, שתנהל את הפעולות, והקשרו המבצעי. יש לזכור, לסובייטים יש מונח מקצועי מובהק, האמור לתאר פעולות קרב, שהקשרו הוא הרמה האסטרטגית. יתירה מזאת, המונח הסובייטי אופרטיווי – אסטרטגי אמור לאפיין רמה מורכבת זו, שהערך מבצע מתייחס אליו.

המושג השני הוא מערכה.

המושג השלישי הוא srazheniye, שאין לו שווה־ערך בשפה העברית, ותורגם בטעות, שיסודה בארכאיות, כ־engagement. הוראתו אינה בכיוון של רמה, או של היקף הפעולה, למרות שטמונה בו משמעות, המצביעה על פעולה קטנה במקצת, או מוגבלת מן האופרציה. המונח מכווין יותר לסוג הפעולה. הוא מורה על עימותים קרביים בהקשר האופרטיווי, שקשה להגדיר בדיוק היכן, מתי ובאיזה היקף כוח יתרחשו. כלומר, srazheniye מצביע על אירועים קרביים, שיש בהם מידה של אקראיות. לכן, לא לשווא נקשר המונח להוראה של המפגש, ומופיע כמעט תמיד בהקשר של המפגש המערכתי. אחד המאפיינים המובהקים של הרמה המערכתית הוא

טנקים סובייטיים בתרגיל בשנת 1931-1932

"אקראיות", הנגזרת מהעומק, שבו מתרחשות הפעולות, ומהיקפן. יש פעילויות, שניתן להבינן, להגדירן ואף לצפות להתרחשותן העקרונית, אולם הקשרן המדויק והמפורט לא ייודע עד להתרחשותן, או בסמוך להן.

המסקנה השנייה היתה הצורך באמנות אופרטיווית: ראשית, אובחן שעל מנת לנהל מערכות יש צורך בכישורים ובכשרים שונים מהנחוצים לניהול קרב טקטי. הדבר נובע מהיקפם של הדברים ומטבעם. את הקרב הטקטי מנהל מפקד במעגל קטן, שבו הוא רואה, צופה את האירועים, מחליט על דרך הביצוע ועל התגובה, ומוציא לפועל את תכניתו, או את החלטתו, תוך שהוא מנהל ישירות את הקרב. מלבד מנהיגות נדרשת ממנו מקצועיות (הכרה של מאגר טכניקות ותרגולות קרביות ושליטה בהן, וכמובן הכושר להחליט מהר ונכון בלחץ הקרב). לכן, האיכות המאפיינת את המפקד הטקטי היא iniciativa – הכושר להחליט נכון (reshenye), ובמלים אחרות לברור את התרגולות, או את הטכניקות, המתאימות למצב.

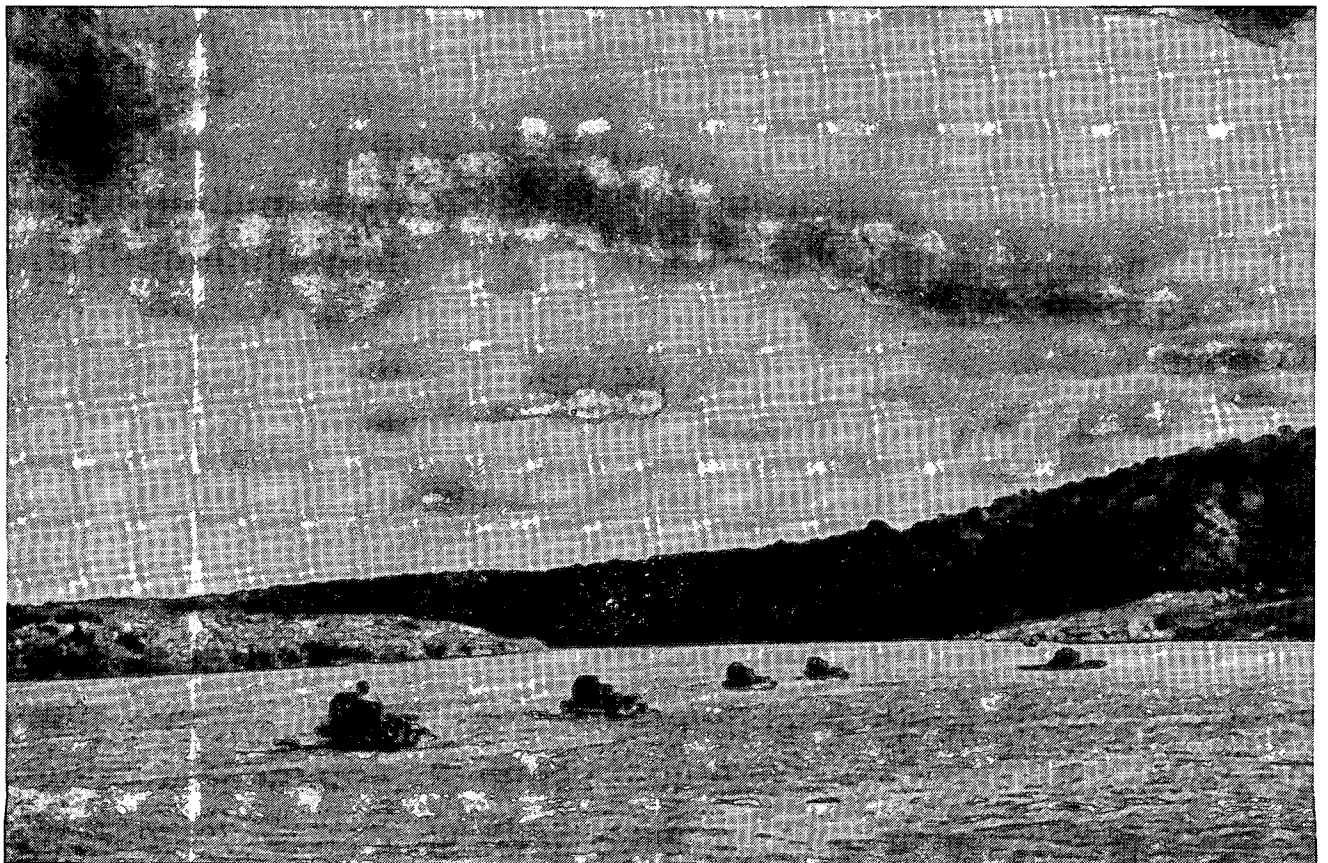
האיכות, המאפיינת את הכשרים, הנדרשים מן המפקד האופרטיווי, היא יצירתיות. היקף הפעולה המערכתית מעמיד מראש את המפקד האופרטיווי במצב, שבו הקשר שלו עם הדברים הוא אמצעי – רק באמצעות מוחו ישכיל המפקד המערכתי לראות את מרחב הפעולה,

להבינו, לצפות כיצד יתרחשו הדברים, ולהחליט על הביצוע. כלומר, זו פעילות אינטלקטואלית כמעט טהורה. לכן, ניהול מערכה מחייב שיטות שונות וכשרים אחרים ממה שהכיר. העניין השני נגע להכרה, שרק באמצעות תהליך שיטתי, מדעי, המערב מוחות טובים, ניתן לפתח תורה אופרטיווית קוהרנטית ושלמה. לצורך הזה מונה וורפולמייב בשנת 1924 להורות ניהול מערכות באקדמיה הצבאית הסובייטית.

בשנת 1931 הוקמה הפקולטה לרמה המערכתית בצמוד לאקדמיה הצבאית פרוזנה. ייעודה היה לחקור, לגבש, ולפתח את התורה המערכתית, ולהורות אותה. היא צירפה קבוצה של קצינים מבריקים, ועסקה בגיבוש רעיונות על צורות לחימה עמוקות, בגיבוש דפוסי פעולה וניהול, בביסוס המעשי באמצעות משחקי מלחמה, באבחון בעיות ובניסוח הדברים.

בסתיו 1936, לאחר שהתגבשה התורה, ונוצקה בדפוסים מוגדרים, הרחיקו הסובייטים לכת, והקימו אקדמיה נפרדת לאמנות אופרטיווית – האקדמיה למטה הכללי – שיעודה לעסוק בגיבוש התיאוריה ובפיתוחה, להכשיר סגל לפיקוד בכיר (אופרטיווי), לאמן ולהכשיר סגלים למטות של עוצבות, האמורות לעסוק בממד האופרטיווי. המסקנה השלישית נגעה לקביעת מתכונת מבנית למערכה. קביעה זו נגעה לשלושה יסודות: זמן, מרחב

טנקים אמפיביים סובייטיים (כנראה, T-37) בתרגיל בשנת 1934

וחלוקת המשנה המבנית. היסוד הרביעי – הכוח – טופל בנפרד. המסגרת והמבנה של ניסוח המסקנה היו מפורטים מדי; ולפיכך, היו כפויים ושבירים. ואכן, בהמשך חלק מהדברים (לפחות, בפירוט, שניסח טריאנדפילוב) עובדו מחדש. המערכה, לפי מסקנות הקבוצה, תיגזר אוניברסלית בשלושה שלבי יסוד. הדבר נובע משלוש סיבות עיקריות – המרחב, הזמן, ואפיון חבילות (או מכלולים) של בעיות מבצעיות – ובראש ובראשונה, העומק – אשר גוזרות לחימה מדורגת. עומק מערך האויב, פריסת כוחותיו והפעלתם גורמים לכך שהפעלת הכוח התוקף ומימוש אינם יכולים להיעשות אלא בדירוג – פריסה מלאכותית של הכוח המערכתי על פני ציר הפעולה הפיסי ועל פני ציר הזמן.

המכלול הראשון של בעיות, שניצב בפני איגוד הכוח המערכתי, היה: חדירת/שבירת הקליפה הטקטית החיצונית והחזיתית. המכלול השני נגע לבעיה המערכתית של התקדמות ושל פריצה. המכלול השלישי – הכרעת מערך האויב, או שבירת כוחו.

טריאנדפילוב תיחם את המערכה לשני צירים במרחב, כשלושים ימים בזמן ולכ-250-300 ק"מ בעומק. המערכה חולקה לשלושה שלבים: שבירת הקליפה הטקטית תימשך חמישה-שישה ימים, ותנוהל עד לעומק של כ-35 ק"מ; התקדמות ופריצה ייערכו כשמונה-עשר-עשרים ימים עד לעומק של כמאתיים ק"מ; הכרעת המערך – שישה-שבעה ימים בעומק של עד 50 ק"מ. הפעולות ינוהלו ברציפות ובעקבות. עם זאת, יש להדגיש: חלוקה ארגונית מאולצת זו תתבטא בתכנון, אך לא בביצוע.

כפי שניתן ללמוד מעצם ניסוח הדברים, מאופיינת הרמה המערכתית בשתי צורות קרב בסיסיות – מתקפה ומגננה. הגדרתה כמגננה, או כמתקפה, מוכתבת מהאיכות, שקובע המאמץ הדומיננטי בה. אולם, היא עשויה לערב מגוון של צורות קרב משניות, שמבצעים מרכיבים באיגוד הכוח המערכתי.

היישות המערכתית, המבוטאת באיגוד כוח מבצעי, שאמורה לטפל במכלול מערכתי שלם היא ארמיות ההלם – איגוד כוח מגוון, רב-חילי עם פיקוד אחיד ברמה מערכתית. הכוח הזה מורכב מגורם אש רב-עוצמה, שמספקות הארטילריה והאוויריה; מגורם של הלם נייד, הבנוי מכוחות משוריינים ומכוחות ממוכנים, ובבסיסו כמה קורפוסים של רובאים. מסקנה זו השתנתה בדיונים ובניסויים בהמשך התהליך.

תכנון הכוח המערכתי והפעלתו מוסגרו בשמונה עקרונות אוניברסליים, שתמציתם:

- ריכוז הכוח במאמץ העיקרי.
- ארגון הכוח בדרגים עוקבים.
- ריכוז האש וקשירתה למאמץ העיקרי.
- שימוש דינמי בעתודות.
- עדיפות בתגבור האש למרכיב ההולם.
- איסוף מודיעין על-ידי כוחות ניידים בעומק.
- אכיפת לחימה בתנאים נחותים על האויב.
- בידוד מרחב הפעולה.

הגדרת האקראיות נועדה ליצור מודעות לממד הזה, ובאמצעותה להשיג גמישות. כלומר, בגלל מאפייני הפעולה המערכתית – מרחב, זמן והיקף כוח האויב – נעשתה המערכה מורכבת, וטמון בה חוסר ידאות מסוים. היערכות האויב בעומק ונטייתו הטבעית להילחם לעומק יצרו אפשרות לאפיין מצבים ומפגשים קרביים, אך לא לצפותם במפורט.

פרספקטיווה וצורת חשיבה כאלו הביאו לעולם את קרב ההיתקלות ואת המפגש המערכתי.

את המפגש המערכתי ניתן לצפות ולתכנן כיוון שהוא נובע מטבעה של הלחימה המערכתית. ניתן ואף רצוי להתכונן לקראת מפגש מערכתי. ההתעסקות עמו היתה עניין למפקדים מערכתיים בגלל הנסיבות ובגלל כשריהם. לעומת קרב ההיתקלות, שהוא התרחשות טקטית בלתי-נמנעת, שכן טבעם של גיסות להילחם – קרב ההיתקלות בלתי-חזוי לחלוטין ונגזר מממדי התופעה. כמות המשתתפים בכל אירוע כה גדולה, כה מותנית וכה מורכבת עד שקשה לחזות את האירוע. הממד הזה גוזר דרכים אחרות להכנת כוחות ומפקדים לקראתה.

הצירוף של גידול מדהים בעוצמת האש ושל היערכות האויב לעומק רב חייבו התייחסות שונה לערך הכרעה. מה שניתן היה לעשות בממדים של שדה קרב נקודתי – דהיינו, הכרעה באמצעות השמדה – אי-אפשר לעשות בממדים אופרטיביים. הכרעת מערך אופרטיבי מחייבת התייחסות שונה ובעלת קונטציות פחות מיכניות ופחות נקודתיות. השתנו היקפי הכוח, דרך פריסתו, אפשרויות ביטוי וריבוי הפרטים והמשתתפים, המרכיבים את המערכה. כלומר, היקפי המערכה והדומיננטיות של ממד העומק, שמאפיין אותה, גזרו חיפוש צורת חשיבה אחרת על הדרך להשיג הכרעה. התחליף הוגדר כשיתוק, או דיכוי (ובאנגלית – suppression). העומק והאפשרויות המבצעיות, שהעמידה הטכנולוגיה בדמות מטוס הקרב, המפציץ, התותח ארוך-טווח והמיכון, יצרו דרכים מבצעיות והזדמנויות אופרטיביות מסוג חדש. אלה גזרו חיפוש דרך אחרת להכרת האויב. מה שסוכם כנוסח לתפיסת הכרה אופרטיבית הפך מכאן ואילך למאפיין המובהק של דרך המחשבה האופרטיבית הסובייטית, ותמציתו במה שמכונה: שיתוק סימולטני של מלוא עומק מערך האויב. ממאפייני המערכה עולות המרכזיות והדומיננטיות של ממד העומק. ואכן, העומק הפך לציר המרכזי בחשיבה המבצעית של אנשי הקבוצה ולראציונל המבצעי של התהליך שבו תעסוק. אין פלא, שכבר במסקנות, הנוגעות לאפיון המלחמה העתידית, שהועלו כבר בסוף שנות העשרים, נכללו שלוש המלצות, המייצגות את תמצית התורה של המערכה העמוקה: להקים עוצבות ממוכנות של רובאים ושל מקלענים מוגברים בטנקים מהירים ובארטילריה ממוכנת. להקים עוצבות גדולות של פרשים על בסיס משוריין וממוכן (מכוניות משורינות וטנקים מהירים), מוגברות בארטילריה ממוכנת, וערכות לבצע קרבות משולבים ניידים; להקים יחידות סער מוטסות.

וכוח דסאנט, הפועל בעומק. הפעלת שלושת המרכיבים וקיום אינטראקציה מבצעית ביניהם מאפשרים לממש את המהלומה הסימולטנית לכל עומקו של מערך האויב. את מידת עומקה של תפיסת הקבוצה ניתן ללמוד גם מן הפתרון לפיקוד-ולשליטה. אחת המסקנות, שהתלוו לניתוח המפורט ולאפיון מרכיבי הכוח המערכתי היתה מבנה וארגון של מערך פיקוד-ולשליטה, התואמים את היקף הבעיה, את מאפייניה הארגוניים והמבצעיים ואת מורכבותה: front – "קבוצת ארמיות" בתרגום מערבי – נועדה להיות מסגרת לפיקוד-ולשליטה, שתאפשר ניהול יעיל של פעולות בהיקף ובקצב נדרשים עם מגוון הכוחות המורכב ואל העומק הנדרש.

השלמת פיתוח התורה הטקטית: הקרב העמוק והקרב המשולב

התורה של הקרב העמוק הושלמה בשנים 1933-1928. התהליך לא התבצע עצמאית ובדירוג, שקדמו לפיתוח התורה האופרטיווית, אלא להיפך. ראשית הדברים בגיבוש תפיסה מערכתית כוללת ובעיצובה, שהיה המוטיב הדומיננטי בתהליך, והובילו באופן מובהק עד 1928-1929. בד בבד, עם הדיון והמחקר ברמה האופרטיווית עסקו בודדים וצוותי עבודה בהגדרת מאפיינים ובעיות של שדה הקרב. בשנים 1933-1929 הוביל הממד הטקטי את תהליך הפיתוח. ראשית, משום שעיצוב המסגרת הכללית לתפיסה האופרטיווית מוצה זה מכבר; ושנית, משום שהדיון הפרטני והמעמיק בהיבטים המעשיים של התורה המערכתית דשדש במקום אחד. במלים אחרות – מערכת ההגדרות המופשטות והעקרונות הכלליים, שהיו המסגרת לתפיסה האופרטיווית, לא היו חדים מספיק על מנת לעבד מהם מטרייה מעשית. את העניין הזה אפשר ללמוד מבין השיטין של תיאורו של איסרסון את השלבים המוקדמים של פיתוח התורה. ההנעה מחדש של העיסוק ברמה המערכתית התאפשרה עם מיצוי תהליך גיבוש התורה הטקטית. במשך כל התהליך עסקו האנשים בשני התחומים כאחד, ואפילו שילבו את העיסוק בשניהם. אולם, יש התפתחות הגיונית בדברים, וזו מוכתבת בעיקר מקדימותו של תחום מסוים בשלבים השונים. מאחר שהתורה הטקטית אינה מעניינה של הדיון הזה, אתייחס כאן לארבעה מהיבטיו החשובים לענייננו:

ההיבט הראשון נוגע להגדרת הזיהות בין הקרב העמוק, או הטקטיקה העמוקה, ובין הקרב המשולב. המימוש בכוח, ביטוי התמרון הטקטי, היה באמצעות חדירה בעלת ממד טורי-אנכי מרוכז; פעולה סימולטנית על קליפת המערך הטקטי ועל עומקו. התמרון הזה מביא את כל אמצעי-הלחימה ואת מרכיבי הכוח במשולב. כלומר, כל מרכיב כוח, הבנוי מצוות של מפעילי אמצעי-הלחימה ומארגוני סיוע ופיקוד, פועל לפי מאפייניו הייחודיים, כשהוא ממצה את יתרונותיו הטבעיים על מנת לטפל בבעיה טקטית מוגדרת ועל מנת לסייע במיתן מגבלות טבעיות של מרכיב כוח עמית. בעיה מבצעית אמיתית

צורת החשיבה העמוקה וההכרה בדומיננטיות של ממד העומק בהקשר הלחימה המערכתית נולדו, כפי שראינו, בתהליך ניתוח חקרני ומעמיק. בתהליך הזה אובחנו שני גורמי יסוד אוניברסליים, היוצרים את ממד העומק. טריאנדפילוב קבע, כי, אוניברסלית, נוטה המגן המערכתי להילחם לעומק. מעצם טבעה ומהווייתה המבצעיים, מגננה מאפשרת יישום טבעי של עקרון ההתשה בהשגת שחיקה על חשבון התוקף, או לרעתו. לחימה מדורגת ומבוקרת אל העומק היא דרך מובהקת של שחיקה ושל התשה. אולם, טבעי, כי למגן המערכתי לא יהיה מלוא הכוח, הנחוץ להגנה מרבית על מלוא חזיתו; ולעומתו יפעל התוקף בנתיבי ההתנגדות הקלה, ויפרוץ בצירים הנוחים לתנועה.

הגורם השני לעליית חשיבותו של ממד העומק היה מה שכינה טריאנדפילוב "דיפרנציאל התנועות". הלחימה אל העומק, או על העומק, מאופיינת בתחרות לתפיסת תוואים עדיפים, שנועדו ליצור יתרון מערכתי לטובת היוזם. בתחרות ליצירת מצבי יתרון תמיד תהיה למגן עדיפות. יש לו אפשרות לפריסה מקדימה של כוח באתרים מבוקשים, או בסמוך להם, ותמיד ייקל עליו להגיע אליהם בתנאי לחימה. יוצא מכך, שהתוקף נלחם בקביעות בנתיב של התנגדות מתגברת, ותדיר נגזר עליו להבקיע מערכים, שהאויב הכין קודם למערכה, או במהלכה.*

והרי הקבוצה סיכמה, כי במערכה יש לכפות על האויב להילחם בתנאים נחותים. איך מתיישבת הסתירה? המסקנה הראשונה מן הניתוח היתה – אם המגן נוקט לחימה עמוקה, הרי שגם ייזום צורות לחימה עמוקות: יאגד את הכוחות ויפעילם בשיטות, שיאפשרו זאת. חשיבה זו יצרה את התפיסה הבסיסית, שאיסרסון מכנה "מהלומת עומק סימולטנית", שאין בה פתרון לבעיה. איך יתגברו על הדירוג, המוכתב מהפעלה טורית אנכית (בניצב לחזית מערך האויב) של איגוד הכוח המערכתי החודר? במלים אחרות, כיצד לבטא ברזמנית את הכוח וכיצד לשמר במרבו את התנע (מומנטום) הראשוני שלו? בבעיות הללו הוסיפה הקבוצה להתמודד עד ראשית שנות השלושים. הצורך המרכזי היה בסימולטניות – הפעלה מרבית וברזמנית של הכוח ומניעת האויב מלעשות כן. כלומר, תפיסה ברזמנית של מרב תוואי הקרקע, החיוניים לביטוי הכוח התוקף ולשימור המומנטום שלו. סימולטניות אינה רק ביטוי מיכני ופשטני של כוח, היא מצביעה על כיוון מהפכני ומרחיק-לכת בהרבה – פירושה המרבי הוא קיבוע של תנאי הפתיחה הרצויים למערכה ושימורם (כלומר, תפיסה ברזמנית של מלוא עומקו של מערך האויב על-ידי איגוד הכוח המערכתי).

הקבוצה הגדירה עקרונות שלושה מרכיבי-כוח חיוניים בתמרון העומק הסימולטני: כוח הולם; כוח מתמרן;

* ראו גם מאמרו של תא"ל ע' על ההגנה במערכות 324, מאי 1992 – המערכת.

מאופיינת בראש ובראשונה במורכבות, שפירושה שילוב, צירוף ותפעול בהקשר טקטי אחד של כוחות, של מערכות-נשק, של מכשולים ושל אמצעי-לחימה. לכן, מאחר שבעיות מבצעיות הן פקעות משולבות ומורכבות, יש לטפל בהן ולהתירן בהפעלה משולבת של כוחות ייעודיים, של אמצעי-לחימה ושל מערכות-נשק. את הסימולטניות בשדה הקרב (רמה טקטית) מאפשר ההיצע הטכנולוגי של אמצעי-הלחימה. לכן, הביטוי לסימולטניות הטקטית הוא הפעלה ברזמנית של אש שטוחה ושל אש עקיפה על מגוון רחב של איומים, הפרוסים בטווחים שונים. ביטוי אחר לסימולטניות הוא בהנעה ברזמנית של מגוון כוחות, הלוחמים בקצב שונה מול איומים, הפרוסים בעומק שונה.

ההיבט השני בתורה הטקטית נגע להגדרת איגודי-כוח מסוימים, המתבססים על חימוש, או על אמצעי-לחימה עיקריים אופייניים. מדובר במה שכינה טריאנדפילוב, טנקים משחית-מקלעים (TIP) וטנקים משחיתי-ארטילריה (TIA). בהמשך, ארגון קאלינובסקי (קצין חיל ראשי של הכוחות הממוכנים והממונעים, חבר פעיל בקבוצה) את איגודי-הכוח באופן שונה ומפורט יותר. הארגון הזה התבסס על אמצעי-לחימה, ועל סוגי טנקים ועל רכב-קרב יי-משרוין מיוחד, וכמובן תאם תפיסת הפעלה מאוד מפורטת של קרב העומק. הארגון הזה התבסס על שלושה ציוותי כוחות: איגוד-כוח משולב לסיוע רחוק לחיל הרגלים; איגוד-כוח משולב לפעולה בטווח העמוק; ואיגוד כוח על בסיס שריון. הדגש באיגודי-הכוח הללו היה על פעולה משולבת של חיל רגלים, של טנקים, של ארטילריה, ושל אוויריה לפתרון משותף של בעיות מקצועיות, הניצבות בתווך הטקטי בין החזית לעומק המערך.

ההיבט השלישי של התורה הטקטית נוגע לעניינינו בנקודה מרכזית אחת, והיא: המיכון האווירי ודרך בניין הכוח המוטס. רק דרך חשיבה עקיפה כזו יכולה היתה לגזור הקמת כוח מוטס משולב וממוכן. כלומר, אם הרמה הטקטית תאופיין ביישום הקרב המשולב באמצעות כוח משולב, הרי שכל כוח יאורגן, ייבנה, ויחומש בהתאם. לכן, כוח מוטס צריך לבצע קרב, או משימה, טקטיים על הקרקע. ומשום כך, הראציונל האוניברסלי, המכתיב מבנה ותפעול כוח ומסגרת טקטיים, תקף לגביו, כמו לגבי כל כוח אחר. כוחות הדסאנט המוטס הסובייטי תוכננו להיבנות כמו כל כוח יבשתי – דהיינו, נועדו לכלול רק"ם, טנקים קלים, ארטילריה מתנייעת וכי"ב. הבעיה הטכנולוגית – בניית פלטפורמה אווירית, שתישא טנק, ותצניחו, או תנחיתו – נותרה בעינה, אך לא מנעה את הניסיון לארגן את הכוח על בסיס עקרונות אוניברסליים מפוכחים ובריאם.

ההיבט הרביעי והאחרון של פיתוח התורה נגע לשימוש המחקר, שעשו אנשי הקבוצה בתוצאותיה להנעה הסופית של גיבוש התורה של המערכה העמוקה. בסוף שנות העשרים נעצר פיתוח התורה האופרטיווית. אנשי הקבוצה השתמשו בתורה של הקרב העמוק כמודל ללימוד המכניזם ההגיוני של המערכה. פיתוח תורת הקרב העמוק היה

שדה ניסויים מוגבל וממוזער ללימוד בעיות בשדה הקרב המערכתי ומאפייניו² טוכצ'בסקי השתמש בקרב העמוק כבסיס השוואתי לתפיסת המערכה העמוקה. מהשוואת איכויות הקרב העמוק לחומר הגולמי, שהיה עיקרי תפיסת המערכה העמוקה, עלתה שורת מסקנות, שהניעה מחדש ובמשנה-מרץ את תהליך פיתוח התורה האופרטיווית. את המסקנות הללו ניתן להגדיר כמכלול איכויות היסוד בתורה של המערכה העמוקה. חלק מההבדלים בין שתי התפיסות נגע לקרב המשולב. ההבדלים המהותיים היו: העומק והסימולטניות, שנבעו מממדי הבעיה האופרטיווית, ממאפייניה ומדיפרנציאל התנועות. ההבדל השני נגע להגדרת האיכות, שנוסחה כצורך במהלומת עומק אופרטיווית, ואפיינה את הרמה המערכתית. למהלומת העומק האופרטיווית היו שתי משמעויות מבצעיות: כיצד להשיג סימולטניות מבצעית בתנאי המערכה ובממדיה? וכיצד לקיים מומנטום מערכתי במצב של הפעלה מדורגת של כוח ובתנאים מתגברים של חיכוך?

המאבק לשימור המומנטום

תמצית הבעיה היתה כיצד להכות ברזמנית את מלוא עומק מערך האויב? ההיבטים התיאורטיים של הבעיה היו התייחסות רחבה לממד העומק – הצבעה על פתרונות, שיאפשרו לבטא את הכוח בעומק המערכתי תוך אבטחת שיעור מזערי של חיכוך מיכני במרחב. ההיבט השני נגע להתגברות עקיפה על אילוצי ממד הזמן. שכן, למרות שהתנועה, או החדידה הטורית – בניצב לחזית מערך האויב – מיתנה למינימום את שיעור החיכוך המיכני במרחב, היא לא השכיחה למתן לממדים רצויים את שיעור החיכוך בזמן. סוגיה זו עלתה במלואה חריפותה כאשר אנשי הקבוצה ניגשו לבחנה באמות-מידה ובאמצעים קונוונציונליים. ההיבט השלישי של התחום התיאורטי נגע להגדרת מרכיבי הנוסחה העקרונית לשיתוק מערכת.

בתחום המעשי-טכני נגע ההיבט הראשון לנוסחת ארגון הכוח ובניינו – ציוות, חימוש ושיטת איגודי-הכוח. ההיבט השני נגע לנוסחת התפעול. ההיבט השלישי נגע לתחום של הקיברנטיקה, דהיינו השליטה בהיבטיה הרחבים.

המהלכים המכניים לדיון ולמחקר המעמיקים בנושא המערכה העמוקה עסקו בחמישה עניינים. קשה להבין מהחומר, בשהותירה הקבוצה, האם הטיפול בחמשת העניינים נעשה במקביל, או שכמה קבוצות עסקו במדורג. חמישתם היו מסגרת המחקר המפורט בעניין התורה של המערכה העמוקה:

– **הסכימה הניידת** – מיקולין הגדיר שני ממדים מובהקים לכל מרחב לחימה מערכתי (חזית ועומק), והדגיש מבצעית את העומק. זה מיקד את תשומת-הלב ואת המאמץ המחקרי בממד העומק.

– **אפיון מקדים של שני מצבי היסוד בלחימה**

אופרטיביות – מצב היסוד המוגדר כתמרון חופשי, המאופיין במפגש המערכתי. התקפה על מערך הגנה סדור נקשרת לגיונית לתחום החזיתי של מרחב הלחימה האופרטיבי.

– **מתכונת אוניברסלית לארגון ושלטה במתקפה האופרטיבית** – נקבעה ארמיית ההלם כמסה הקריטית לטיפול בבעיה מערכתית. ארמיית ההלם הוגדרה כדרג הבסיסי ללחימה המערכתית. כמרכיבי התמרון העוצבתיים של ארמיית ההלם הוגדרו דיוויזיות ממכונות, עוצבות משוריניות ועוצבות פרשים. ההקשר המבצעי לפעולת ארמיית ההלם במערכה ארמינית ובחזית, או בקבוצת הארמיות, הוגדרה כמסגרת פיקוד-ושליטה למערכה.

– **מסגרת אוניברסלית לארגון הכוח המערכתי** – באיגודי-כוח הפועלים במדורג, שייעודם לפעול בכיוון מכלולים של בעיות אופרטיביות. מסגרת הארגון קבעה כוח מערכתי בשלושה איגודים מדורגים: **דרג קדומני**, או דרג חוד, שייעודו ביצוע החדירה בקליפה החיצונית של מערך ההגנה האופרטיבי; **דרג עיקרי**, שייעודו העיקרי פתרון מבצעי למפגשים המערכתיים.

– **כיצד להפוך חדירה טקטית להבקעה מערכתית** – עמוקה?

השלב הבא בתהליך היה הגדרת הנושאים העיקריים למחקר ולבחינה. אלה נגעו לארבעה מכלולים עיקריים,

שהיו הדרך והפתרון למימוש הבקעת עומק אופרטיבית. המכלול הראשון נגע למבנה האופרטיבי ולתפעול של היסודות החיליים השונים בצוות הקרב המערכתי. המכלול השני עסק בשיעור העומק האופרטיבי, שאליו יוטל המאמץ המבצעי. חומרת הנושא נבעה מאילוצים טכנולוגיים ומהשאלות הנוקבות, המתבקשות מן היחס בין אבטחה לעומק ולשרידות. המכלול השלישי נוגע לסוגיית המומנטום (כותרתו, כפי שניסחה איסרסון, היתה כיצד להבטיח את ניצול ההצלחה האופרטיבית של ההבקעה? כלומר, יצירת התנאים להתפתחות החדירה הטקטית למבקע אופרטיבי. המכלול האחרון נגע לבידוד המרחב המערכתי, כלומר הטיפול בעתודות, שיבטיחו את עליונות המגננה לעומק.

מסקנות המחקר וממצאיו הוצגו בשש נקודות, שסיכומן מהווה תמצית של התורה של המערכה העמוקה:

★ **ארמיה תיערך אופרטיבית** במשימת הבקעה בשני דרגים: דרג סער רב-חילי, שעיקרו חיל רגלים בתגבור טנקים וארטילריה, וייעודו המבצעי להבקיע את רצועת ההגנה הטקטית של האויב; ודרג פיתוח ההבקעה, שהוא דרג תמרון, שייעודו ניצול ההצלחה הטקטית ופיתוחה לכדי הבקעה אופרטיבית. הדרג הזה הנו איגוד-כוח כבד ומהיר, הבנוי מעוצבות ממונעות, מעוצבות ממכונות ומעוצבות פרשים.

צנחנים סובייטיים מתכוננים להצנחה

פעילות: באקדמיות הצבאיות (ובעיקר פרונזה והאקדמיה למטה הכללי) ובאזורים הצבאיים. בשלב הזה של התהליך ניתן להצביע על ארבעה ציוני-דרך מובהקים: הקמת האקדמיה למטה הכללי (1936),³ שנבעה מהכרה ברורה בהוראת האמנות האופרטיביות ובפיתוחה; מערכת ענפה ומסועפת של תמרינים עם גיסות בשנים 1934-1936; פעילות ייחודית במפקדות האזורים הצבאיים בתחום העיוני, בניסויים ובתרגילים; פיתוח שלוש קבוצות של ואריאנטים, המאפיינים את הפעלת דרג פיתוח ההבקעה.**

שלושת הממדים של הדסאנט האווירי

דסאנט אווירי נדון בנפרד בשני שלבי היסוד של פיתוח התורה. בראשונה, בסוף שנות העשרים בהקשר של הגדרת פתרון עקרוני לצרכים הכלליים, שהעלו מאפייני המערכה. בשנית עלה העניין בראשית שנות השלושים בהקשר של עיבוד פתרונות מבצעיים מפורטים לבעיות מבצעיות קונקרטיות, הקשורות לתורה של המערכה העמוקה.

לדסאנט אווירי שלושה ממדים – טקטי, אופרטיבי ואסטרטגי. הממד הטקטי נובע מאפיוני הלחימה היבשתית של הכוח, המממש דסאנט. כפי שכבר טענו, הרי לאחר הגעת הכוח הזה לקרקע בעומק מערך האויב בצניחה, או בנחיתה, חלה עליו החוקיות, המאפיינת כל כוח יבשתי לוחם. כלומר, במבנהו חייבים להשתלב הרמונית הגורמים החיליים, המרכיבים את הכוח. לכן, עליו להיות נייד, ממוגן ובעל כוח אש משמעותי ויעיל. על כוח דסאנט לנוע על רכב משוריין ולכלול את כל מרכיבי האש – רובים, מקלעים, תותחי טנקים ותותחי שדה.⁴ איכותו המערכתית של דסאנט אווירי נובעת מהעומק המרחבי של פעולתו, מרמת הפיקוד המתפעלת אותו, מתרומת השירות המבצעי להקשר המשימתי האופרטיבי ומסגולותיו העצמיות במכלול הכוחות, היוצר את מנוף התמרון האופרטיבי. לממד העומק ולדסאנט אווירי מערכת יחסים עשירה ומגוונת. כוח דסאנט קובע את שיעור הריחוק של הפעולה המערכתית ואת גבולות "מגרש המשחקים" המערכתי. אם תפעול הכוח הנו ארמיני, אזי יהיה עומק פעולתו שישים-מאה ק"מ. אם הפעולה חזיתית, הרי עומק פעולתו יהיה 250-300 ק"מ. את הדסאנט תפעיל ארמיה, או חזית. העומק הוא הממד, הקובע את הקשר הישיר בין כוח הדסאנט לרמה המערכתית העליונה.⁵ זה מתבקש משתי עובדות יסוד – רק הרמה האופרטיבית הגבוהה ביותר, התופסת את ההקשר המלא של המערכה, יכולה לתכנן את הביצוע, ולשלוט בו; ורק בידיה האמצעים – אוויריה – לסייע לכוך דסאנט. משימה של דסאנט אווירי מקרינה על כל הפעולה. הסגוליות של הדסאנט מתבקשת ראשית מרגישותו הרבה של העומק, משבירותו ומאיכות המטרות והיעדים בו (מרכזי פיקוד, מרכזי שליטה ותקשורת, ריכוזי לוגיסטיקה, שדות תעופה וצמתים ומעברים הכרחיים – כולם מטרות רגישות ופגיעות. פגיעה בהם גוררת

★ מבצעית, נועד דרג פיתוח ההבקעה לתפוס את הרצועה השנייה בהגנת היריב קודם לנסיגתו של האחרון אליה. יש להטילו אל העומק מיד לאחר שדרג הסער יבקיע את רצועת ההגנה הראשונה. אם נפרצה רצועת ההגנה הראשונה בגזרה, שרוחבה שיש-שמונה ק"מ, כאשר לתוקף יש הצלחה – יש להטיל את דרג פיתוח ההבקעה אף מוקדם יותר, ולהניח לו לסיים את הבקעת רצועת ההגנה הראשונה.

★ שישים-מאה ק"מ הוגדרו כקצה תחום הלחימה של ארמיית ההלם. הקו הזה, שהוא גבול ניצול ההצלחה האופרטיבית ברמה המערכתית הבסיסית, נשען על אזור ריכוזי התחזוקה ועל המפקדות הארמיניות של האויב.

★ הפעלת האוויריה הארמינית על-ידי מפקדת הארמיה כחלק מן הקרב הארמיני המשולב. הכוח יכין את ההבקעה, ויסייע לדרג פיתוח ההבקעה בהתקדמותו במסגרת שיתוף הפעולה הארמיני.

★ הפעלת אוויריית החזית, הבנויה ממפציצים ארוכי טווח, ונועדה להכות את עומק המערך האופרטיבי. משימתה לבדוד את עומקו של הקטע המובקע בחזית. בעשותו כך, מפריד הכוח בין עומק התחום המערכתי לקדמת התחום האסטרטגי – כלומר, מבצע אמנעה של העתודות האסטרטגיות.

★ כוח הדסאנט האווירי נוחת, או צונח, בעומק, כדי לבדוד את מרחב הלחימה האופרטיבי, לשתף פעולה עם דרג פיתוח ההבקעה בעומק, ולתפוס תוואים בתווך שבין התחום האסטרטגי לבין התחום האופרטיבי, אשר יבטיחו ניהול המערכה בתנאים מוקדמים של עליונות אופרטיבית.

השלמת פיתוח התורה ויישומה

פיתוח התורה ועיבודה נמשכו בשנים 1936-1937 בשתי צורות – מחקר ודיון תיאורטיים אקדמיים מחד גיסא ובחינת התיאוריות והטכניקות באמצעות ניסויים אמפיריים מאידך גיסא. התהליך התרכז בשני מוקדי

* בהקשר הזה בלטו שלוש קבוצות – קבוצת אוברביץ עסקה בהטלת איגוד הכוח הממוכן ובהפעלתו בעומק האופרטיבי ובהפעלת הדרג הקדמוני, קבוצת יקיר עסקה בבחינת סוגיית הפעלת הדסאנט האווירי בעומק ובשיתוף הפעולה בין הכוחות המוטסים – בעומק האופרטיבי, וקבוצת בליזר עסקה בהתאמת התורה של המערכה העמוקה לתנאי השטח ולאקלים במזרח הרחוק.⁶

** הוואריאנטים הקצרים כללו שלוש גרסות משניות, הנוגעות להפעלת דרג פיתוח ההבקעה נגד דרך רצועת ההגנה הקדומנית; הוואריאנט המשולב נגע להפעלת שני דרגים לפיתוח הבקעה משתי ארמיות, הפועלות במקביל ובהקשר אופרטיבי משותף בתמרון משולב. המחקר נועד היה ליצור בסיס לתיאום בין שני איגודי-כוח ניידים מאסיוויים, ונטה ליצור דפוסי חשיבה ותפעול בסדר-גודל ובמורכבות מרשימים מאוד; הוואריאנט העמוק נגע להפעלה משולבת בעומקים גדולים בין הדרג לפיתוח ההבקעה לכוחות דסאנט מוטסים, ונועד ליצור בסיס לחשיבה ולתפעול משולבים של כוח תמרון נייד וכבד ושל כוח מוטס ממוכן, הפועלים לכיוון העומק ובעומק האויב בהקשר אופרטיבי משותף.⁷

תוצאות, הגדולות פי כמה מונים מעצם השמדתם, או מנטרול תפקודם, כיוון שהיא מערערת את היכולת המערכתית של היריב). מהפעלת הדסאנט האווירי בין התחום האסטרטגי לבין התחום האופרטיבי נוצרה בעיה כיוון שיש קשר טבעי, רציף ומורכב בין התחומים. האמורפיות של התווך הזה מחזקת חיזוק נוסף את הממד האסטרטגי של הדסאנט האווירי. משקלו של הממד האסטרטגי בדסאנט האווירי גדל משלוש סיבות טכניות נוספות: תפעול מאמץ התובלה האווירית, המעביר את הדסאנט; מיקום היעדים והמטרות, שהוא מעסיק ואיכותם; והעובדה שלעיתים עשוי מאמץ דסאנט לשרת כמה חזיתות?

עומק ודסאנט אווירי

עומק מהווה ביטוי מרבי של כוח בפרופיל טורי. בהקשר הזה הזיקה בין עומק לדסאנט ברורה למדי. דסאנט מהווה חלוץ לפריסה הטורית של הכוח המערכתי. העומק מהווה את מרחב ההכלה לדסאנט אווירי.

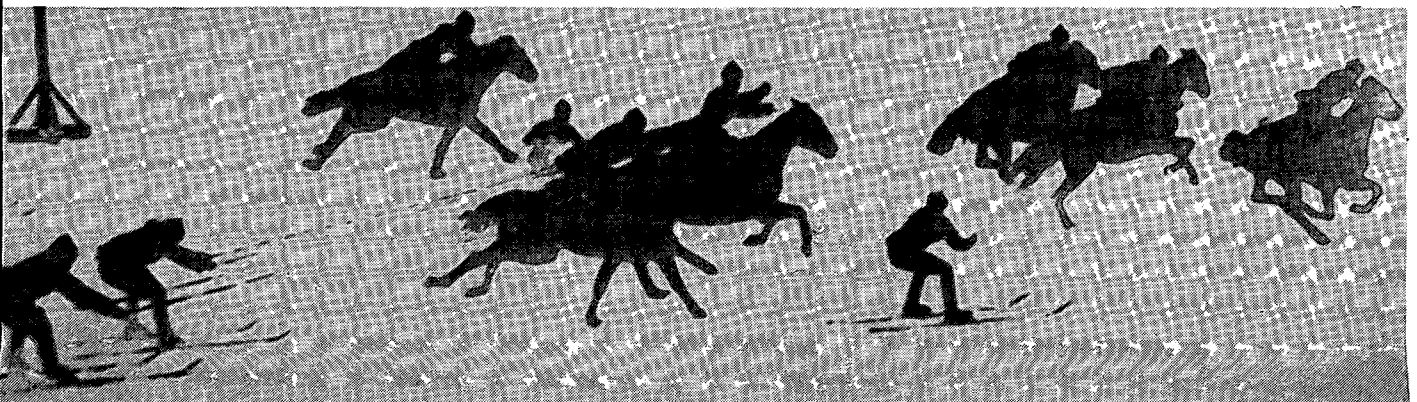
הקשר בין דסאנט לעומק מאיר באור מעניין למדי את הטענה של ריצ'ארד סימפקין (בספרו **מערכת העומק**), כי בהתפתחות התורה של המערכה העמוקה היו שני שלבי יסוד ברורים. בשלב הראשון (שנות העשרים) התפתחה תפיסת "החזית הרחבה". אליבא דסימפקין, יצר טוכצ'בסקי את התפיסה בעצמו, והמפגש עם טריאנדפילוב העתיק את חשיבתו של טוכצ'בסקי מדפוסים של חזית רחבה לקרב עמוק.¹⁰ לבד מהניסיון להעטות נופך דרמטי על מערכת היחסים היצריתית בין טריאנדפילוב לבין טוכצ'בסקי, לא ברור מהיכן שאב סימפקין את המקורות להנחה זו. יתר על כן, הבוחנים באופן נוקב את תהליך התפתחות התורה ואת הממצא הכתוב לא יגלו יסודות וסימנים לטענה זו. ארחיק לכת ואומר, שאם יש טיעון, הדוחה את טענת סימפקין על הסף, הרי הוא הצירוף של עומק ושל דסאנט בממדים אופרטיביים, המופיע בכתובים כבר בשנות העשרים. אם כתבו ודיברו בשנות העשרים בנוסחים ובאמות-מידה כאלה, אין כל יסוד לטענת

סימפקין. תפיסת העומק היתה יסוד ראשוני בתהליך, והפעלת דסאנט – לפחות באופן מושגי – בשנות העשרים ביטאה היענות ברורה לאתגר הזה ומאמץ ליישבו מבצעית.

"הורדה של כוח בעומק" – הנוסח הפשטני והבסיסי של דסאנט – היא קודם כל יישוב הבעיה המבצעית של בידוד מרחב המערכה. בהקשר של התפיסה הסובייטית, שדסאנט אווירי הוא מייצגה המובהק. יש כאן עניין מרחיק-לכת בהרבה. בעצם הורדתו של כוח כבד נייד ובעל כושר תמרון בעומק יש ניסיון לקבץ באופן כפוי ומיכני את תחומי המרחב המערכתי, שבהקשר המבצעי הוא ערך נזיל. כוחות בעלי כושר תנועה וכושר תמרון עשויים למתוח את מרחב הפעולה, להגדילו, ואף להתכווץ בתוכו. כלומר, מרחב הפעולות, בהקשר המערכתי, גמיש. והרי זו תכליתו של תמרון ההבקעה האופרטיבי: למתוח מיכנית את המרחב לממדים, שיאפשרו תמרון של התוקף. הנחתה מקדימה של כוח בעומק תופסת את קצה המרחב העמוק כבר בשלבים הראשונים של המערכה, וקובעת את המידות המרביות למתיחת המרחב.¹¹ בהנחיתו כוח דסאנט בעומק קובע התוקף את הגבול המרבי של מרחב התמרון המערכתי, וכופה שרירותית על המגן את קו הקצה הרחוק של מרחב העומק שלו. מאחר שכוח דסאנט הוא כוח תמרון כבד (כפי שגוזר המושג מיכון אווירי),¹² יש לו היכולת להוסיף ולמתוח את מרחב העומק המערכתי של התוקף כפי יכולתו. ביצירת כוח דסאנט בעל איכויות תמרון ובהנחתת בעומק יצרו לעצמם הסובייטים אופציה טבעית להרחיב את מרחב התמרון המערכתי על חשבון מרחב העומק החיוני של המגן

כוח תמרון כבד, המצוי בעומק, עשוי להישאר במקומו, וכך לבדוד את מרחב הפעולה המערכתי של התוקף, ולקבוע את המידות המרביות של "מגרש המשחקים" המערכתי. הכוח עשוי לנוע לעומק ולצדדים, ולהגדיל את תחומי מרחב התמרון המערכתי של התוקף על חשבון המגן. הכוח עשוי לנוע בכיוון הפוך לעומק – דהיינו, לכיוון החזית. פעולה כזו חשובה ביותר משום שהיא משלימה באורח נמרץ את יצירתו של רצף מרחב תמרון

פרשים ולוחמי ח"ר על מגלשי-סקי היו חלק מהכוחות, שבנה מרשל טוכצ'בסקי

מערכתי עבור התוקף בתחומי המסגרת הראשונית, שכבר קבע כוח הדסאנט. פעולה מן העומק מצמצמת דינמית את מרחב העומק של המגן לאחר שקבעה את מידותיו המרביות כבר בתחילת המערכה.

דוגמה דינמית זו ממחישה יותר מכל את האיכויות הקינטיות של כוח דסאנט, הבנוי ככוח ממוכן אווירי. כוח כזה – נייד, מוגן, בעל משקל ובעל כוח אש – הוא מסה אנרגטית מאוד, ששיגורה אל העומק (שהוא תחום מבצעי רך) מגביר את הביטוי של איכות זו. מאחר שהזיהות בין מגננה מערכתית ובין עומק היתה מהביטויים הראשונים של פיתוח התורה של המערכה העמוקה, הרי שעיצובו של דסאנט אווירי וגיושו סגרו את מעגל היצירה. דסאנט אווירי הוא האמצעי האופרטיבי לקביעת המידות המרביות של העומק. אמרתי, קביעה, ולא השגה – משום שהשגה מלאה של העומק כרוכה בתמרון האופרטיבי הכולל והשלם, המשלב את כל המרכיבים של האופרציה, ומשכיל להעביר את עיקרה של המסה הדומיננטית מן החזית אל העומק בנתיב החדירה. אולם, דסאנט יוצר וקובע תנאים מערכתיים סבירים לקליטת מסה זו ולהכלתה בעומק. דסאנט אווירי מקל על התקדמותה, מאבטחה ומשפר בקביעות את יכולת מסת התמרון העיקרית להתקדם ולהתבטא. דסאנט אווירי הוא האמצעי האופרטיבי לשלילת העומק מן המגן. משום כך, הוא מרכיב דומיננטי בשיפור הקונסטלציה האופרטיבית בראיית התוקף.

סימולטניות ודסאנט אווירי

"הנטרול הסימולטני של מלוא עומק המערך הטקטי של האויב" – אמר איסרסון – "היה היסוד המחשבתי לפיתוח התורה של המערכה העמוקה"¹³. הסימולטניות נולדה מן ההכרה בממד העומק, בנטייתו האוניברסלית של המגן להילחם בדירוג לעומק, בדיפרנציאל התנועות ובזיקה בין התשה לתמרון בהקשר האופרטיבי. פירושה הטכני של סימולטניות הוא לחימה ברזמנית על החזית, על העומק ועל כל הדרגים של מערך האויב. לחימה זו יוצאת אל הפועל באמצעות שני מרכיבים בסיסיים בתמרון היבשתי: דרג הסער ודרג התמרון האופרטיבי. את התמרון היבשתי משלימים המרכיב המשולב של הדסאנט האווירי ומגוון אמצעי האש (הארטילריה והאווירית), הפועלים על מלוא עומק הדרגים של מערך האויב. בפועל מתנפלות שתי מסות כבדות על הקרומים החיצוניים של החזית ושל העומק. למסה האחת מאפיינים של שבירה, של כתישה ושל חדירה. למסה השנייה מאפיינים של תמרון. התחום הבעייתי בראייה מערכתית הוא תווך החיכוך העצום בין שני הקרומים. את התווך הזה מבקיע דרג התמרון האופרטיבי בתמרון חדירה אופרטיבי – בדירוג, בתנאים של חיכוך עצום ובנתיב של התנגדות מתגברת. האופי המתגבר של ההתנגדות נובע מיוזמות המגן ומהדעיכה הקבועה של תנופת ההתקדמות. לחימה ברזמנית של כוח תמרון כבד מהעומק לחזית נועדה לקצר את תמרון ההבקעה, ולהבטיח את הצלחתו. לכן, הזיקה

הישירה של כוח דסאנט אווירי היא לדרג התמרון האופרטיבי. סימולטניות בהקשר הזה אינה מתבקשת רק מעצם ההפעלה הטכנית בעיתוי מקביל, אלא מתייחסת להיבט הרחב של תמרון משותף ומקביל וכן לזיקה אופרטיבית קבועה ומתפתחת. משמעות הדברים אינה רק בקיצור זמן ה"ניסור" של מרחב הלחימה של המגן על-ידי שני וקטורים אנרגטיים, הפועלים זה מול זה, אלא מפעולה מקבילה של שני מרכזי-כובד ניידים, המשרתים זה את זה, ויוצרים הדדית הזדמנויות אופרטיביות. הרמוניה זו של תמרון סימולטני משרתת את ההקשר המערכתי, ומעניקה לו מידה של שילוב.

דסאנט אווירי ותמרון

דסאנט אווירי פועל בשני מעגלים של תמרון – מעגל שדה הקרב ומעגל המערכה. בתחום שדה הקרב מבטא הדסאנט את ממד השילוב בשימו את איכות התמרון, הטבועה במבנהו, בארגונו ובחימושו.

בתחום המערכתי הוא מבטא את השילוב האופרטיבי. התמרון בנוי מארבעה מרכיבים: שניים יבשתיים מובהקים (דרג הסער ודרג התמרון האופרטיבי), כוח אווירי לסוגיו ומרכיב משולב (דסאנט אווירי). הדסאנט מנצל את החלל על מנת להעתיק את כוחו מתחום יבשתי אחד לאחר, כדי להתגבר על החיכוך הפיסיקלי, הנוצר מתנועה מבצעית של כוח לוחם דרך מרחב עוין, וכדי לעקוף את ממד הזמן, המושפע קשות מן החיכוך. דרג הסער נועד לקלוט את רוב החיכוך בתחום, שביטוי מרבי. פעולה זו נועדה ליצור מבקע, שלתוכו יוחדר דרג התמרון, ולהבטיח את התנאים למעברו ולדילוגו מהחזית לעומק. דרג התמרון האופרטיבי נועד להעתיק את המסה הלוחמת הדומיננטית לעומק המרבי.

האיכויות הללו מאפיינות את הכוחות המוטסים הסובייטיים, ומייחדות אותם – אף כיום – מיתר הכוחות המוטסים בעולם.

סיכום

כיום הוראתו של המונח ברורה לכל הנוגעים בדבר, ואינה מחייבת הסברים נוספים. הנסיבות מבהירות מדוע – צבא, שסדר כוחותיו המזוינים מונה שמונה דיוויזיות מוטסות, שכל אחת מהן מאורגנת על בסיס של כארבע מאות כלים משוריינים, מבהיר מה כוונתו בדסאנט אווירי. גם כיום, כשישים שנה אחרי הולדת המושג, אין במערב ארגון דומה לזה, ואין מבינים שם את מלוא עומקה של התפיסה. בשנות השלושים לא היו הדברים ברורים ונחרצים כל כך, ולא מטעמים של חסך, או פער, בתפיסה. יסודות התפיסה כיום נאמרו בדיוק ובפירוט רב בשנות השלושים, אלא שהיצע דל בטכנולוגיה יצר עמימות, שאילצה להשתמש בשני המושגים. דסאנט אווירי נגע לממד התמרון, והורה בבירור על הקשר אופרטיבי. מיכון אווירי נגע לממד הארגון והחימוש, והורה על הקשר לשדה הקרב.

לידתה והתגבשותה בהקשר לתורה של המערכה העמוקה היו בלתי-נמנעים.

— **תמרון.** מהותה של תורת המערכה העמוקה היתה תמרון אופרטיבי נמרץ. לכן, צאצאה לא היה יכול להיות בעל מהות אחרת מלבד זו של תמרון. בנוסף, יוצרי התורה של המערכה העמוקה הגדירו את המאפיין המובהק של הקרב הטקטי כשילוב בין-חילי. לכן, החלת העיקרון הזה על הרמה הטקטית של דסאנט אווירי נראתה טבעית, ואולי בלתי-נמנעת.¹⁵ איכות זו — התמרון — היא הייחוד האמיתי של הדסאנט האווירי הסובייטי לעומת כל תפיסה קיימת של הפעלת כוחות מוטסים.

חוסר הקונוונציונליות בדסאנט האווירי הסובייטי נובע לא רק מהישענותו על החלל ועל ממד התובלה האווירית כדי לקדם עצמו למטרותיו, אלא מהיותו משוריין, נייד, משולב במבנהו ובעל כוח אש מדהים.¹⁴ המהפכנות נובעת משלושה יסודות:

— **דרך לידתה של התפיסה.** זו התרחשה בתהליך מהפכני של חשיבה ויצירה, שאין לו אח ורע בהיסטוריה הצבאית המודרנית.

— **התפיסה מהווה מרכיב אינטגרלי תוצאתי בתפיסה של הפעלת כוח התקפי.** תפיסה זו — התורה של המערכה העמוקה — נבנתה על עומק ועל סימולטניות. לכן,

הערות 2

- Donnelly, C.N., "Operations in the Enemy Rear, Soviet Doctrine and Tactics", *Interntional Defense Review*, 1/1980 pp. 35-41.
- Donnelly, C.N., "The Development of Soviet Military Doctrine", *Interntional Defense Review*, 12/1981, pp. 1589-1596.
- Donnelly, N.C., *Red Banner*, London, 1988.
- Earle, E.M., "Lenin, Trotsky, Stalin: Soviet Concepts of War", in E.M. Earle (ed.), *Makers of Modern Strategy*, Princeton University Press, 1971.
- Isserson, G., "Razvitiye Teorii Sovetskogo Operativnogo Iskustva V-30-E Gody", *Voenno Istoricheskii Zhurnal* 3/1965 pp. 48-61.
- Isserson, G., "Razvitiye Teorii Sovetskogo Operativnogo Iskustva V-30-E Gody", *Voenno Istoricheskii Zhurnal* 3/1965 pp. 48-61.
- Mergelov, Army General, V., "Razvitiye Teorii Primeneniya Vozdushno Desantnykh Voisk v Poslevoenniy Period", *Voenno Istoricheskii Zhurnal* 1/1977, pp. 53-39.
- Miksche, F.O., *Blitzkrieg*, London, 1941.
- Miksche, F.O., *Paratroops, the History, Organization and Tactical Use of Airborne Formations*, London, 1943.
- Parry, A., "Tukhchevsky ahead of His Time", *Military Review*, March 1978, pp. 68-76.
- Simpkin, R., *Race to the Swift*, London, 1985.
- Simpkin, R., *Red Armour*, London, 1984.
- Simpkin, R., *Deep Battle*, London, 1987.

- I.G. Andronikow und W.D. Motowenko, *Die Roten Panzer*, Herausgegeben von F.M. Senger und Etterlin, Munchen, 1963, pp. 211-237. 1.
- Isserson *Razvitiye Teorii*, part 1, pp. 37-40. 2.
- שם, חלק 2, עמ' 49-50. 3.
- C. Bellamy, *Red Star* pp. 66-79. 4.
- Isserson *Razvitiye Teorii*, part 1, p. 45. 5.
- שם, חלק 2, עמ' 52-54. 6.
- M.N. Tukhachevsky, *Novye Voprosy*, in *Deep Battle*, pp. 136-142, 151. 7.
- M.N. Tukhachevsky, "The Development of Forms of Command and Control" in *Deep Battle*, pp. 156-157. Originally Published in *Izbrannye — Proizvedeniya* ed. Biryusov, Moscow, Voenidat, 1964. 8.
- G. Isserson *Razvitiye Teorii*, part 1, pp. 39, 40, 43; part 2, pp. 55-56. 9.
- R. Simpkin, *Deep Battle*, pp. 32-39. 10.
- Schneider, *Triandafillov*, pp. 291, 298-300; C. Bellamy, *Red Star*, pp. 64-66. 11.
- M.N. Tukhachevsky, *Novye Voprosy*, in *Deep Battle*, pp. 136-139. 12.
- Isserson *Razvitiye Teorii*, part 1, p. 37. 13.
- C. Donnelly, *Red Banner* pp. 147, 148, 253. 14.
- R. Simpkin, *Red Armour*, pp. 239-240. 15.

מקורות

- Andronikow, I.G., und W.D. Mostowenko, *Die Roten Panzer*, Herausgegeben von F.M. Senger und Etterlin, Munchen, 1963.
- Bellamy, C., "Red Star in the West: Marshal Tukachevsky and East-West Exchanges on the Art of War", *RUSI*, Vol. 132/4, December 1987, pp. 63-73.
- Dick, C.J., "Soviet Operational Art, part 1: The Fruits of Experience", *Interntional Defense Review*, 7/1988, pp. 755-761.